

TIJDSCHRIFT
VOOR
INDISCHE
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE,

UITGEGEVEN DOOR HET
BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN
EN WETENSCHAPPEN.

ONDER REDACTIE VAN
J. E. ALBRECHT
EN
D. GERTH VAN WIJK.

DEEL XXVII.

BATAVIA,
W. BRUINING & Co.

1882.

s' HAGE,
M. NIJHOFF.

EENIGE MEDEDEELINGEN

BETREFFENDE

ROTE (*).

DOOR

EEN INLANDSCHEN SCHOOLMEESTER.

~~~~~

Bij de bescheiden, behoorende tot eene taalkaart van Timor en onderhoorigheden, ontving de heer K. F. Holle van den resident aldaar het ondervolgend stukje.

Daar enkele daarin vermelde bijzonderheden nog niet elders zijn medegedeeld, wordt het niet ondienstig geacht het in dit tijdschrift op te nemen.

Eerste volkplanting op het eiland.

Volgens overlevering der ouden was het eiland Rote voorheen onbewoond. Tot de eerste bewoners, welke hun verblijf alhier vestigden, behooren de Cerammers, van welke Oke Maie en zijn zoon Henda Oke en nog anderen als Laie Looh, Iasie Looh, Koele Looh met hunne vrouwen en kinderen hier het meest bekend zijn. Van Ceram (Sela Soele) ondernamen zij de reis naar Atapoepoe (Sina do Kolie) en van daar zeilden zij langs de kust naar Timor Koepang (Timoe do Sepe), en van Timor Koepang staken zij over naar het onbewoonde eiland Rote en liepen eene baai, de Krokodillen- en haaienbaai (Joe Ende do Foë Nafoe) aan de zuidkust van Rote binnen,

---

(*) Op de kaarten gewoonlijk *Rotti* genoemd.

alwaar zij aan wal gingen en zich vestigden te Okelisoë do Balanggaoë, thans binnen het grondgebied van het regentschap Loleh. Tot op den huidigen dag noemt men hun praauw en het anker, beiden in steen veranderd, Batoë ofan do Naka batoë, dat is „versteende praauw en versteend anker.”

De plaats Okelisoë do Balanggaoë werd later genoemd Henda, naar Henda, zoon van Oke Maie, en de afstammelingen van Henda werden Henda-anan genoemd, en bewonen het westelijk gedeelte (matahari toeroen) van Rote.

Henda Oke kreeg een zoon, Iaie Lecoe; Iaie Lecoe, Henda; Henda, Tosoe en Tosoe, Loleh en diens familieleden vermenigvuldigden snel. (*)

Loleh nu werd bestuurder van deze familie, en de naam Loleh is ontleend aan Loleh Tosoe, kleinzoon van den Ceramer Oke Maie.

Toen de nakomelingen van Henda Oke, Iaie Looh, Lasie Looh en Koele Looh tot een honderdtal zielen vermeerderd waren, ontstonden er behalve de kampong Okelisoë do Balanggaoë, nog zeven kleine kampongs t. w. 1. Linie do Kende; 2. Batoëfoë do Toeanise; 3. Batoëboete do Titilo; 4. Songga do Sinlondie; 5. Padakode do Soöhmeo; 6. La do Oebolo en 7. Beoeboloe do Leäsoöh.

Over deze kampongs werden kampongshoofden aangesteld, die zich aan het oppergezag van Loleh Tosoe moesten onderwerpen.

Eens gebeurde het dat twee vrouwen uit de kampong Linie do Kende, genaamd Bia Koelie en Hema n'Deko, bij het vischen aan de Krokodillen- en haaienbaai een jonge schildpad vonden, voorzien van mooie regelmatige figuren op zijn schild. Hun plan was het naar huis mede te nemen en te voeren, ten einde er bij het maken van kleedingstukken (sarongs en slimoets) een voorbeeld aan te nemen.

Toen de andere vrouwen zagen, dat het zulk een fraai beest was, wenschten zij het te koopen, doch Bia Koelie en Hema n'Deko weigerden zulks. Toen gebeurde het, dat de kampongs-

(*) Deze zin is niet duidelijk, evenmin de daarop volgende alinea.

hoofden van Linie do Kende, genaamd Kende Balabia en Linie Moetikama, een offerfeest wilden instellen. 'S nachts kwamen er twee vrouwen, genaamd Soeta n'Geloe en Lia Timoe uit de kampong Henda (Okelisoë do Balanggaoe), die het beest stalen en het naar het noorden van Henda wenschten te brengen. Onderweg echter stierf het beest van honger en de karkas veranderde in steen. Tot op den huidigen dag noemt men het Batoefoë, dat is: „versteende schildpad”, die gevonden wordt te Beloamalain op het grondgebied van Termanoe.

Door den diefstal van Soeta n'Geloe en Lia Timoe maakten de mannen van Bia Koelie en Hema n'Deko twist met de dieven, waardoor een scheiding ontstond tusschen de zeven genoemde kampongs, welke ieder voor zich een andere woonplaats zochten.

Toen zij gescheiden waren, waren er die zich moesten voeden met de pitten van den hendak-boom, één jaar lang, gedurende een hongersnood, zoodat men nu nog de gewoonte heeft, de nakomelingen van Henda „orang jang makan hidjinja boewah pohon hendak” te noemen, dat wil zeggen: „mensen, die van de hendak pitten leven.”

Tweede volkplanting op het eiland.

Na de komst van Oke Maie en zijn volk, kwamen er van Beloebalangga do Kailakoe (Atapoepoe) Sioh Laiha, Lona Laiha, Lakamola Boelan, Lakamola Loloek, Hitoe Oëboka en Doloe Manggai met hunne vrouwen en kinderen in prauwen ankeren, ten zuidoosten van Rote te Danohloon, tegenwoordig onder het regentschap Bilba behoorende.

De bemanning ging aan den wal en vestigden zich te Batoekea do Kolie Taoe. Die prauw is nu ook in steen veranderd en wordt door de oostelijke bewoners van Rote thans nog Batoe kofa (versteende prauw) genoemd.

Hunne afstammelingen vermeerderden en wonen in het oos-

telijke gedeelte (matahari naik) van Rote; zij worden Lanakanan genoemd (kinderen van sprinkhanen), omdat zij zich met sprinkhanen voedden.

De naam Bilba is ontleend aan hunne vorige woonplaats Beloebalangga do Kailakoe (Atapoepoe).

Ongeveer drie eeuwen na de komst van deze bewoners kwam er een Portugeesch schip ten noordoosten van Rote ten anker, ten einde water in te nemen. Aan het strand gaande, ontmoetten de opvarenden een visscher en vroegen hem welken naam dit eiland had. De visscher meenende dat zijn naam gevraagd werd, antwoordde „Rote is mijn naam,” daar hij de Portugeesche taal niet verstond. Door dat de kapitein het Roteneesch niet verstond, maakte hij er uit op, dat de naam van het eiland „Rote” was, zoodat het ten huidige dage nog Rote wordt genoemd.

Godsdienst der Roteneezen.

De Roteneezen plegen afgoderij aan steenen, sterren en afgestorvenen.

Jaarlijks in de maanden Juli, Augustus of September vereenigen zij zich op daartoe vooraf bepaalde plaatsen, ten einde steenen onder een grooten boom te stapelen, welken steenhoop zij dan Hoefalaina Lipelaliha noemen, geloovende dat de afgestorvenen eene woonplaats in die Hoefalaina vinden.

Iederen avond in die maand, komen mannen en vrouwen bijeen onder trommelslag en dans en groot geraas. Twee dagen vóór dat het offerfeest eindigt, neemt de priester (manasongoh) een bord ongekookte rijst en strooit dat op de Hoefalaina, geloovende daardoor de zielen van de afgestorvenen te bewegen hen voor onheil en ziekte te behoeden.

Die twee avonden voorbij zijnde, neemt iedereen een (niroe) korf meê, gevuld met rijst en vleesch en bovendien kleeding-

stukken, gouden en zilveren voorwerpen en paarden, die zij op de Hoefalaina plaatsen.

De priester, voor die gelegenheid in een groot kleed (salendang) gewikkeld, houdt eene toespraak aan de afgestorvenen, hun dankzeggende voor de zegeningen in het afgelopen jaar genoten en zegeningen voor het aanstaande jaar afsmeekende.

Na de plechtigheid neemt een ieder het medegebrachte weder naar huis.

Daarna houdt men een optocht met paarden, dat vergezeld gaat met het slaan op de gong, dansen, zingen en ander spel volgens oud gebruik.

Aan den avond van dien dag neemt de priester jonge klappers, rijgt die aan een paal en roept de oudsten van het volk ieder bij zijn naam af. Een ieder komt nu op zijn beurt voor, slaat een klapper in tweeën en neemt die mede naar huis. Vijf of zeven blijven er doorgaans over, waarvan het water op den grond wordt uitgestort in zinnebeeldige beteekenis, dat daardoor groeikracht wordt opgewekt, opdat de padi, djagong, botok en andere vruchten, bloemen en planten beter zullen groeien.

Zeden en Gewoonten der Roteneezen.

Zoo een jongeling eene vrouw wenscht, raadpleegt hij eerst zijne ouders en familie.

Wanneer deze de aangewezen jonge maagd ook tot vrouw van den jongeling wenschen, stuurt hij sirih, pinang en tabak aan de ouders van het meisje.

Uit zijne familie zoekt hij eenige vrouwen uit om dit geschenk aan de ouders van het meisje aan te bieden, en zoo het aangenomen wordt, is het een bewijs, dat zij hunne toestemming geven.

Nu gaat men over tot het onderhandelen over de (belis) bruid-

schat, waarbij de waarde der bruid op 10 à / 1000 bepaald wordt, naar gelang van stand en rijkdom.

Vóór het betalen van de bruidschat worden den jongeling een zwaard en lans afgevraagd ten teeken dat hij zich verbindt zijne aanstaande niet te vermoorden.

Na het betalen der bruidschat bindt men de bruid, zoo zij eene maagd is (anders niet), een dun koord om het middel met 9 knoopen, die met was bestreken zijn, om ze met te meer moeite los te krijgen.

Nu worden de bruid en bruidegom bij elkander in een apart vertrek gebracht, waar hij moet beproeven de knoopen met duim en wijsvinger der linkerhand los te maken.

Zulks kan wel eens 1 à 12 maanden duren.

Alvorens al de knoopen los zijn, mag de jongeling zijne aanstaande niet als de zijne erkennen. Het koord mag in geen geval stuk getrokken worden, anders wordt hij beboet, al naar de vader der bruid zulks wenscht.

Zoo al de knoopen los zijn gemaakt, mag hij de bruid als de zijne erkennen, en toont hij het koord aan den vader van het meisje, dien hij daarvoor meestal een zilveren of gouden habas (halssieraad) in de plaats geeft.

Wanneer de vrouw na zeven maanden zwanger is, brengt de vader een offer, bestaande uit een rooden haan, een tros pinang, zeven sirih vruchten, een bord ongekookte rijst, een klapperdop en een rank van den toewakboom aan den geest Soë Saolain, om hem over te halen eene voorspoedige bevalling te bezorgen.

Zoodra een knaap 14 of 15 jaar oud is geworden, wordt hij besneden.

Wanneer iemand ziek is, worden door den priester de geesten bezworen en daarna den geest, die het kwaad heeft aangebracht, een offerfeest aangeboden, bestaande uit een karbouw, een geit of een varken.

Wanneer iemand sterft, wordt het lijk gewasschen en daarna op het midden der vloer ten toon gesteld. Rondom het

lijk worden kleedingstukken, goud en zilver en andere kostbaarheden opgehangen en men begint den afgestorvene te beweenen, dat met veel geraas gepaard gaat.

'S middags gewoonlijk ten 4 ure wordt de doode begraven in een kist, waarbij 9 dagen lang eene vrouw moet blijven om hem te voedsel aan te bieden. Zij mag zich al dien tijd niet wasschen en hare haren moeten ongekamd blijven.

Na de terugkomst van de begrafenis wordt er een groot feest gegeven, waarbij ieder om het meeste eet.

Na afloop der negen dagen roept men den priester, die de afgestorvene een laatst vaarwel toeroept en hem bezweert geen omgang met de levenden te hebben, maar rustig in het doodenrijk te verblijven.

Over de dieren, boomen en gewassen op Rote.

Toen hier menschen hun verblijf vestigden, wenschten zij ook dieren te hebben.

Daartoe gingen zij naar Timor en kochten daar paarden, karbouwen, schapen, geiten, varkens, honden, katten en kippen.

Om deze beesten te doen vermeerderen, hebben de Roteezzen de gewoonte offers te brengen aan twee sterren: Doen Manadoek en Doen Manafej

Dit offer bestaat uit kippen, schapen of varkens.

Bij dit offer vragen zij die sterren hun vee te beschermen, en meer van het vrouwelijke dan van het mannelijke geslacht te geven.

Padi, botok en klappers hadden de eerste bewoners reeds van Ceram medegebracht, maar djagong, siri, pinang en andere vruchten haalden zij van Timor en brachten het op Rote, waar zij deze gewassen aankweekten.

Om het land te bebouwen, gebruikten zij karbouwenbeen-

deren, daar messen, parangs en bijlen schaarsch waren, omdat de eerste volkplanters er slechts voor eigen gebruik hadden medegebracht.

De toewakboom groeide reeds op Rote en naarmate het gebruik er van vermeerderde, plantten zij meer aan, zoodat er thans op Rote een groote menigte van gevonden worden.
